

Silvo Šinkovec

Moralni čut

Odkar je Kohlberg razvil kognitivno teorijo razvoja moralne presoje, se je tudi na pedagoškem področju marsikaj premaknilo. Po ameriških šolah se je sčasoma pojavila vrsta programov o razvijanju moralne presoje. Učitelji so spoznali, da imajo manj vzgojnih težav, če več časa posvetijo razvoju moralnega čuta. Rodilo se je spoznanje, da etika ni samo stvar religije, ampak stvar človeka, medsebojnih odnosov, samostojne osebnosti in sodelovanja, stvar zdrave družbe. Pri moralnem ravnanju lahko razvijamo več ravni: kognitivno (moralna presoja), emotivno (čut za krivdo) ter konativno raven (zmožnost upora skušnjavi, izpoved).

Zmožnost upora skušnjavi: Vsak človek se znajde pred skušnjava, pod pritiskom, da se ne bi držal zakona ali pravila, dogovora, dane besede. Ta pritisk lahko prihaja od zunaj, ko se posameznik znajde med prijatelji ali vrstniki, sodelavci ali v družbi, kjer 'vsi tako delajo' in od njega celo zahtevajo, da se podredi njihovem ravnanju. Javno mnenje ali krivične strukture predstavljajo močan zunanji pritisk na moralno ravnanje. Tak pritisk pa pride tudi iz človekove notranjosti, iz notranjih impulzov in potreb. Moralno delovanje je torej povezano z zmožnostjo upora skušnjavi.

Moralna presoja: Vsak človek ima svoj način moralnega presojanja. Kakšne so njegove kognitivne sposobnosti na moralnem področju, je odvisno od moralne vzgoje: kaj je pridobil v družini, kaj v šoli, kaj v drugih okoljih, koliko je sam razvil kriterije moralnega presojanja. Razlikujemo med heteronomno moralno presojo – zaradi strahu ali iz koristoljubja – ter avtonomno moralno presojo, ki temelji na spoznanju, da se je v družbi treba dogovarjati, sodelovati in spoštovati dogovor. Še višja stopnja moralnega presojanja pa temelji na uvidu, da obstajajo vrednote, ki kličejo po uresničitvi. Takšni vrednoti sta npr. resnica in pravičnost. Pomembno je, katere vrednote je posameznik ponotranjil.

Čut za krivdo: Gre za vprašanje, kako se oseba počuti, ko stori moralno slabo dejanje. Doživlja krivdo ali ne? Tu ne gre za psihološke občutke krivde, ki so neutemeljeni. Gre za čut za krivdo. Ko človek stori slabo dejanje, čuti, da je bilo slabo; zaveda se negativnih posledic zase ali za druge. To je notranji čut, ki ga imenujemo tudi vest. Za razvoj odgovornosti je zelo pomembno, da človek čuti krivdo, ko stori moralno slabo dejanje. To čutenje je povezano z empatijo, čutenjem drugega. Če tega čuta nima, ne more dozoreti v zrelo osebnost. Prikrajšan je za svobodo, odgovornost, samostojnost, ustvarjalnost in srečo – ravno to pa človeka notranje osvobaja laži in začaranih krogov neresnice o sebi. Zato za moralni razvoj ni dovolj kognitivni nivo, ampak je nujen tudi čustveni.

Izpoved: Ko je slabo (nemoralno) dejanje storjeno, ga človek lahko prizna ali utaji. Priznati dejanje pomeni hkrati sprejeti odgovornost in posledice. Na takšno osebo se lahko zanesemo, z njo radi sodelujemo, ob njej čutimo gotovost. Če človek dejanja ne izpove, ne prizna, tudi ne sprejme svoje odgovornosti in posledic svojih dejanj. Vzroki, da ljudje ne priznajo moralno slabega dejanja, so različni. Lahko gre za strah pred kaznijo ali pred izgubo koristi, za nedoslednost v dogovoru z drugimi, za nedoslednost v sebi, ko človek ne vidi razhajanja med osebnimi vrednotami in dejanji. Moralno ravnanje se torej uresničuje v jasnih držah. Biti moralen pomeni biti odgovoren, samostojen in svoboden. Svoboda izvira iz notranjosti, iz notranje moči upora skušnjavi in iz spoznanja resnice, ki osvobaja in osrečuje. Je pa res, da to doseči ni vedno lahko.